



بررسی جریان‌های مهاجرت داخلی و مقایسه ویژگی‌های مهاجران با غیرمهاجران در ایران طی فاصله زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰

حسام خدامرادی

نورمحمد جاوید

مصطفی دانش

الهه وجگانی



پژوهشکده‌ی آمار

گروه پژوهشی طرح‌های فنی و روش‌های آمار

زمستان ۱۳۹۲

به نام خداوند جان و خرد

پیش‌گفتار

مهاجرت یا جابه‌جایی افراد بین واحدهای مختلف جغرافیایی از جمله شهرها و آبادی‌ها یکی از مؤلفه‌های مهم جمعیتی در برنامه‌ریزی و مطالعه تحولات اجتماعی-اقتصادی هر کشور محسوب می‌شود. افراد اغلب با هدف رفع نیازهای موجود و برخورداری از شرایط مناسب‌تر برای زندگی اقدام به مهاجرت می‌کنند. صرف‌نظر از علت مهاجرت، این پدیده اغلب تأثیر به‌سزایی بر تعداد و ساختار جمعیت مناطق مختلف کشور دارد. از این رو به دلیل نقش این مؤلفه جمعیتی در بررسی روند تحولات اجتماعی، مطالعه جریان‌های مهاجرت و ویژگی‌های مهاجران بر اساس آخرین داده‌های موجود از اهمیت بالایی برخوردار است.

پژوهشکده‌ی آمار با هدف تولید آمارهای بهنگام مورد نیاز نظام آماری کشور، اجرای طرح پژوهشی «بررسی جریان‌های مهاجرت داخلی و مقایسه ویژگی‌های مهاجران با غیرمهاجران در ایران طی فاصله زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰» را در دستور کار خود قرار داده است. هدف از این مطالعه بررسی جریان‌های مهاجرت، ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی مهاجران و مقایسه آن با غیرمهاجران، علل مهاجرت و مطالعه مهاجران واردشده از خارج از کشور است.

این پژوهش در گروه پژوهشی طرح‌های فنی و روش‌های آماری پژوهشکده‌ی آمار با همکاری آقایان حسام خدامرادی، نورمحمد جاوید، مصطفی دانش و خانم الهه وجگانی به انجام رسیده است، که بدین وسیله از ایشان صمیمانه تشکر و قدردانی می‌شود. همچنین پژوهشکده‌ی آمار در انجام این پژوهش از همکاری‌های مالی و فنی صندوق جمعیت سازمان ملل متحد (UNFPA) بهره برده است که از همکاری آن سازمان نیز صمیمانه قدردانی می‌شود. در پایان از راهنمایی و مشاوره آقایان داوود عباسی و دکتر علی قاسمی تقدیر و تشکر می‌شود. از خوانندگان محترم تقاضا می‌شود نظرات ارزشمند خود را در ارتباط با مطالب این گزارش به گروه پژوهشی طرح‌های فنی و روش‌های آماری پژوهشکده‌ی آمار منعکس فرمایند.

گروه پژوهشی طرح‌های فنی و روش‌های آمار

پژوهشکده‌ی آمار

فهرست

فصل ۱: کلیات	۱
۱-۱- مقدمه	۱
۲-۱- طرح مسئله	۲
۳-۱- اهمیت و ضرورت	۴
۴-۱- اهداف تفصیلی طرح	۵
۵-۱- فرضیه‌ها	۵
۶-۱- روش تحقیق	۵
۷-۱- تعاریف و مفاهیم	۶
۱-۷-۱- تعاریف مفهومی	۶
۲-۷-۱- تعاریف عملیاتی	۷
فصل ۲: ادبیات تحقیق	۱۱
۱-۲- نظریه‌ها	۱۱
۱-۱-۲- نظریه راونشتاین	۱۱
۲-۱-۲- نظریه لاری ساستاد	۱۲
۳-۱-۲- نظریه اورت.س.لی	۱۳
۴-۱-۲- نظریه زیپف یا جاذبه مهاجرت	۱۵
۵-۱-۲- نظریه آرتور لوئیس	۱۶

ح بررسی جریان‌های مهاجرت داخلی و مقایسه ویژگی‌های مهاجران با غیرمهاجران ...

۱۶-۱-۲- نظریه تودارو ۱۶

۱۷-۱-۲- نظریه سرمایه انسانی ۱۷

۱۸-۱-۲- نظریه شبکه مهاجرتی ۱۸

۱۸-۱-۲- نظریه کارکردباوری ۱۸

۱۹-۱-۲- نظریه سیستمی مهاجرت ۱۹

۱۹-۱-۲- نظریه محرومیت نسبی ۱۹

۲۰-۲- مهاجرت از نظر قلمرو سیاسی ۲۰

۲۱-۳- ملاک دسته‌بندی مهاجرت‌ها ۲۱

۲۴-۴- مهاجرت در ایران ۲۴

فصل ۳: جریان‌های مهاجرت داخلی ۲۹

۲۹-۱-۳- کل کشور ۲۹

۴۴-۲-۳- استان آذربایجان شرقی ۴۴

۴۷-۳-۳- استان آذربایجان غربی ۴۷

۵۰-۴-۳- استان اردبیل ۵۰

۵۳-۵-۳- استان اصفهان ۵۳

۵۶-۶-۳- استان البرز ۵۶

۵۹-۷-۳- استان ایلام ۵۹

۶۲-۸-۳- استان بوشهر ۶۲

۶۵-۹-۳- استان تهران ۶۵

۶۸-۱۰-۳- استان چهارمحال و بختیاری ۶۸

- ۱۱-۳- استان خراسان جنوبی ۷۱
- ۱۲-۳- استان خراسان رضوی ۷۴
- ۱۳-۳- استان خراسان شمالی ۷۷
- ۱۴-۳- استان خوزستان ۸۰
- ۱۵-۳- استان زنجان ۸۳
- ۱۶-۳- استان سمنان ۸۶
- ۱۷-۳- استان سیستان و بلوچستان ۸۹
- ۱۸-۳- استان فارس ۹۲
- ۱۹-۳- استان قزوین ۹۵
- ۲۰-۳- استان قم ۹۸
- ۲۱-۳- استان کردستان ۱۰۱
- ۲۲-۳- استان کرمان ۱۰۴
- ۲۳-۳- استان کرمانشاه ۱۰۷
- ۲۴-۳- استان کهگیلویه و بویراحمد ۱۱۰
- ۲۵-۳- استان گلستان ۱۱۳
- ۲۶-۳- استان گیلان ۱۱۶
- ۲۷-۳- استان لرستان ۱۱۹
- ۲۸-۳- استان مازندران ۱۲۲
- ۲۹-۳- استان مرکزی ۱۲۵
- ۳۰-۳- استان هرمزگان ۱۲۸

د بررسی جریان‌های مهاجرت داخلی و مقایسه ویژگی‌های مهاجران با غیرمهاجران ...

۳-۳۱- استان همدان ۱۳۱

۳-۳۲- استان یزد..... ۱۳۴

فصل ۴: ویژگی‌های مهاجران و مقایسه آن با غیر مهاجران، علل مهاجرت و مدت اقامت مهاجران..... ۱۳۷

۴-۱- ترکیب سنی و جنسی مهاجران..... ۱۳۷

۴-۲- علت مهاجرت ۱۴۳

۴-۳- مدت اقامت ۱۵۲

۴-۴- بررسی وضع زناشویی ۱۵۴

۴-۵- وضع سواد و تحصیلات ۱۵۵

۴-۶- وضع فعالیت اقتصادی..... ۱۵۷

۴-۷- نوع خانوار..... ۱۶۳

۴-۸- مهاجران واردشده از خارج از کشور..... ۱۶۵

۴-۸-۱- ترکیب سنی و جنسی..... ۱۶۵

۴-۸-۲- علت مهاجرت ۱۷۰

فصل ۵: نتیجه‌گیری ۱۷۳

۵-۱- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری..... ۱۷۳

۵-۲- بررسی فرضیه‌ها و ویژگی‌های مهاجران..... ۱۷۶

۵-۳- پیشنهادها ۱۷۷

۵-۴- محدودیت‌های تحقیق ۱۷۸

مرجع‌ها ۱۷۹

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱-۲- گونه‌شناسی عمومی مهاجرت..... ۲۳
- جدول ۱-۳- توزیع مهاجران داخلی کشور بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰..... ۳۰
- جدول ۲-۳- جمعیت میان دوره و مهاجران داخلی وارد شده و خارج شده استان‌های کشور طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰..... ۳۶
- جدول ۳-۳- جمعیت میان دوره و مهاجران داخلی وارد شده و خارج شده استان‌های کشور طی دوره ۱۳۷۵-۱۳۸۵..... ۳۸
- جدول ۳-۴- ولادت، فوت و خالص مهاجرت استان‌های کشور طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰..... ۴۲
- جدول ۳-۵- مهاجران وارد شده به استان آذربایجان شرقی بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰..... ۴۵
- جدول ۳-۶- مهاجران داخلی وارد شده و خارج شده از استان آذربایجان شرقی طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰..... ۴۶
- جدول ۳-۷- مهاجران وارد شده به استان آذربایجان غربی بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰..... ۴۸
- جدول ۳-۸- مهاجران داخلی وارد شده و خارج شده از استان آذربایجان غربی طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰..... ۴۹
- جدول ۳-۹- مهاجران وارد شده به استان اردبیل بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰..... ۵۱
- جدول ۳-۱۰- مهاجران داخلی وارد شده و خارج شده از استان اردبیل طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰..... ۵۲
- جدول ۳-۱۱- مهاجران وارد شده به استان اصفهان بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰..... ۵۴
- جدول ۳-۱۲- مهاجران داخلی وارد شده و خارج شده از استان اصفهان طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۹۰..... ۵۵

- جدول ۳-۱۳- مهاجران واردشده به استان البرز بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی
 ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۵۷
- جدول ۳-۱۴- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان البرز طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۵۸
- جدول ۳-۱۵- مهاجران واردشده به استان ایلام بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی
 ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۶۰
- جدول ۳-۱۶- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان ایلام طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۶۱
- جدول ۳-۱۷- مهاجران واردشده به استان بوشهر بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی
 ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۶۳
- جدول ۳-۱۸- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان بوشهر طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۶۴
- جدول ۳-۱۹- مهاجران واردشده به استان تهران بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی
 ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۶۶
- جدول ۳-۲۰- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان تهران طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۶۷
- جدول ۳-۲۱- مهاجران واردشده به استان چهارمحال و بختیاری بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط
 شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۶۹
- جدول ۳-۲۲- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان چهارمحال و بختیاری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۷۰
- جدول ۳-۲۳- مهاجران واردشده به استان خراسان جنوبی بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و
 روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۷۲
- جدول ۳-۲۴- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان خراسان جنوبی طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۷۳
- جدول ۳-۲۵- مهاجران واردشده به استان خراسان رضوی بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و
 روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۷۵
- جدول ۳-۲۶- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان خراسان رضوی طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۷۶
- جدول ۳-۲۷- مهاجران واردشده به استان خراسان شمالی بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و
 روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۷۸
- جدول ۳-۲۸- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان خراسان شمالی طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۷۹

- جدول ۳-۲۹- مهاجران واردشده به استان خوزستان بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۸۱
- جدول ۳-۳۰- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان خوزستان طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۸۲
- جدول ۳-۳۱- مهاجران واردشده به استان زنجان بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۸۴
- جدول ۳-۳۲- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان زنجان طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۸۵
- جدول ۳-۳۳- مهاجران واردشده به استان سمنان بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۸۷
- جدول ۳-۳۴- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان سمنان طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۸۸
- جدول ۳-۳۵- مهاجران واردشده به استان سیستان و بلوچستان بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۰
- جدول ۳-۳۶- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان سیستان و بلوچستان طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۱
- جدول ۳-۳۷- مهاجران واردشده به استان فارس بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۳
- جدول ۳-۳۸- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان فارس طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۴
- جدول ۳-۳۹- مهاجران واردشده به استان قزوین بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۶
- جدول ۳-۴۰- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان قزوین طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۷
- جدول ۳-۴۱- مهاجران واردشده به استان قم بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۹
- جدول ۳-۴۲- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان قم طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۰۰
- جدول ۳-۴۳- مهاجران واردشده به استان کردستان بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۰۲
- جدول ۳-۴۴- مهاجران داخلی واردشده و خارج شده از استان کردستان طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۰۳

س بررسی جریان‌های مهاجرت داخلی و مقایسه ویژگی‌های مهاجران با غیرمهاجران ...

جدول ۳-۴۵- مهاجران واردشده به استان کرمان بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۱۰۵

جدول ۳-۴۶- مهاجران داخلی واردشده و خارج‌شده از استان کرمان طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۰۶

جدول ۳-۴۷- مهاجران واردشده به استان کرمانشاه بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۱۰۸

جدول ۳-۴۸- مهاجران داخلی واردشده و خارج‌شده از استان کرمانشاه طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۰۹

جدول ۳-۴۹- مهاجران واردشده به استان کهگیلویه و بویراحمد بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۱۱۱

جدول ۳-۵۰- مهاجران داخلی واردشده و خارج‌شده از استان کهگیلویه و بویراحمد طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۱۲

جدول ۳-۵۱- مهاجران واردشده به استان گلستان بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۱۱۴

جدول ۳-۵۲- مهاجران داخلی واردشده و خارج‌شده از استان گلستان طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۱۵

جدول ۳-۵۳- مهاجران واردشده به استان گیلان بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۱۱۷

جدول ۳-۵۴- مهاجران داخلی واردشده و خارج‌شده از استان گیلان طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۱۸

جدول ۳-۵۵- مهاجران واردشده به استان لرستان بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۱۲۰

جدول ۳-۵۶- مهاجران داخلی واردشده و خارج‌شده از استان لرستان طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۲۳

جدول ۳-۵۷- مهاجران واردشده به استان مازندران بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۱۲۴

جدول ۳-۵۸- مهاجران داخلی واردشده و خارج‌شده از استان مازندران طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۲۶

جدول ۳-۵۹- مهاجران واردشده به استان مرکزی بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۱۲۷

جدول ۳-۶۰- مهاجران داخلی واردشده و خارج‌شده از استان مرکزی طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۲۹

- جدول ۳-۶۱- مهاجران وارد شده به استان هرمزگان بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ ۱۳۰
- جدول ۳-۶۲- مهاجران داخلی وارد شده و خارج شده از استان هرمزگان طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۳۲
- جدول ۳-۶۳- مهاجران وارد شده به استان همدان بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۳۲
- جدول ۳-۶۴- مهاجران داخلی وارد شده و خارج شده از استان همدان طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۳۳
- جدول ۳-۶۵- مهاجران وارد شده به استان یزد بر حسب محل اقامت قبلی، به تفکیک نقاط شهری و روستایی ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۳۵
- جدول ۳-۶۶- مهاجران داخلی وارد شده و خارج شده از استان یزد طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۳۶
- جدول ۴-۱- مهاجران مهاجرت به تفکیک گروه‌های سنی و جنس ۱۳۹
- جدول ۴-۲- توزیع نسبی مهاجران وارد شده به استان‌های کشور بر حسب علت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰
(کل کشور) ۱۴۶
- جدول ۴-۳- توزیع نسبی مهاجران وارد شده به استان‌های کشور بر حسب علت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ (شهری) ۱۴۸
- جدول ۴-۴- توزیع نسبی مهاجران وارد شده به استان‌های کشور بر حسب علت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ (روستایی) ۱۵۰
- جدول ۴-۵- توزیع نسبی مهاجران وارد شده به استان‌های کشور بر حسب مدت اقامت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۵۳
- جدول ۴-۶- توزیع نسبی جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر مهاجر بر حسب فعال و غیرفعال ۱۵۹
- جدول ۴-۷- توزیع نسبی جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر مهاجر بر حسب وضع فعالیت ۱۶۰
- جدول ۴-۸- توزیع نسبی جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر غیرمهاجر بر حسب فعال و غیرفعال ۱۶۱
- جدول ۴-۹- توزیع نسبی جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر غیرمهاجر بر حسب وضع فعالیت ۱۶۲
- جدول ۴-۱۰- توزیع نسبی نوع خانوار مهاجران و غیرمهاجران ۱۶۴
- جدول ۴-۱۱- توزیع سنی مهاجران وارد شده از خارج از کشور به تفکیک جنس ۱۶۶

ص بررسی جریان‌های مهاجرت داخلی و مقایسه ویژگی‌های مهاجران با غیرمهاجران ...

جدول ۴-۱۲- توزیع سنی مهاجران واردشده از خارج از کشور به تفکیک استان و محل سکونت..... ۱۶۹

جدول ۴-۱۳- توزیع نسبی مهاجران واردشده از خارج از کشور به تفکیک استان بر حسب علت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۷۱

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱-۲- عوامل مبدأ و مقصد و بازدارنده در مهاجرت..... ۱۳
- شکل ۱-۳- توزیع نسبی مهاجران داخلی کشور بر حسب علت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۳۱
- شکل ۲-۳- توزیع نسبی مهاجران داخلی کشور بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۳۱
- شکل ۳-۳- توزیع نسبی مهاجران داخلی کشور بر حسب جهت مهاجرت، به تفکیک استان طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۳۲
- شکل ۴-۳- توزیع نسبی مهاجران داخلی کشور بر حسب تقسیمات کشوری، به تفکیک استان طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۳۳
- شکل ۵-۳- میزان خالص مهاجرت سالانه استان‌های کشور طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۴۰
- شکل ۶-۳- میزان کل مهاجرت در استان‌های کشور طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۴۱
- شکل ۷-۳- نسبت مهاجرت در استان‌های کشور طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۴۳
- شکل ۸-۳- توزیع نسبی مهاجران وارد شده به استان آذربایجان شرقی بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۴۵
- شکل ۹-۳- توزیع نسبی مهاجران وارد شده به استان آذربایجان شرقی بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۴۵
- شکل ۱۰-۳- توزیع نسبی مهاجران وارد شده به استان آذربایجان غربی بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۴۸
- شکل ۱۱-۳- توزیع نسبی مهاجران وارد شده به استان آذربایجان غربی بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۴۸
- شکل ۱۲-۳- توزیع نسبی مهاجران وارد شده به استان اردبیل بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ .. ۵۱

- شکل ۳-۱۳- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان اردبیل بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۵۱
- شکل ۳-۱۴- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان اصفهان بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ .. ۵۴
- شکل ۳-۱۵- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان اصفهان بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۵۴
- شکل ۳-۱۶- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان البرز بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۵۷
- شکل ۳-۱۷- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان البرز بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۵۷
- شکل ۳-۱۸- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان ایلام بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۶۰
- شکل ۳-۱۹- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان ایلام بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۶۰
- شکل ۳-۲۰- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان بوشهر بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ... ۶۳
- شکل ۳-۲۱- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان بوشهر بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۶۳
- شکل ۳-۲۲- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان تهران بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۶۶
- شکل ۳-۲۳- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان تهران بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۶۶
- شکل ۳-۲۴- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان چهارمحال و بختیاری بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۶۹
- شکل ۳-۲۵- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان چهارمحال بختیاری بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۶۹
- شکل ۳-۲۶- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان خراسان جنوبی بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۷۲
- شکل ۳-۲۷- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان خراسان جنوبی بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۷۲
- شکل ۳-۲۸- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان خراسان رضوی بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۷۵

- شکل ۳-۲۹- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان خراسان رضوی بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۷۵
- شکل ۳-۳۰- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان خراسان شمالی بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۷۸
- شکل ۳-۳۱- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان خراسان شمالی بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۷۸
- شکل ۳-۳۲- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان خوزستان بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۸۱
- شکل ۳-۳۳- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان خوزستان بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۸۱
- شکل ۳-۳۴- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان زنجان بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۸۴
- شکل ۳-۳۵- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان زنجان بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۸۴
- شکل ۳-۳۶- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان سمنان بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۸۷
- شکل ۳-۳۷- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان سمنان بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۸۷
- شکل ۳-۳۸- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان سیستان و بلوچستان بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۰
- شکل ۳-۳۹- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان سیستان و بلوچستان بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۰
- شکل ۳-۴۰- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان فارس بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۳
- شکل ۳-۴۱- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان فارس بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۳
- شکل ۳-۴۲- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان قزوین بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۶
- شکل ۳-۴۳- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان قزوین بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۶

شکل ۳-۴۴- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان قم بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۹

شکل ۳-۴۵- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان قم بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۹۹

شکل ۳-۴۶- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان کردستان بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۰۲

شکل ۳-۴۷- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان کردستان بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۰۲

شکل ۳-۴۸- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان کرمان بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ .. ۱۰۵

شکل ۳-۴۹- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان کرمان بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۰۵

شکل ۳-۵۰- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان کرمانشاه بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۰۸

شکل ۳-۵۱- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان کرمانشاه بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۰۸

شکل ۳-۵۲- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان کهگیلویه و بویراحمد بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۱۱

شکل ۳-۵۳- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان کهگیلویه و بویراحمد بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۱۱

شکل ۳-۵۴- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان گلستان بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۱۴

شکل ۳-۵۵- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان گلستان بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۱۴

شکل ۳-۵۶- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان گیلان بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ... ۱۱۷

شکل ۳-۵۷- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان گیلان بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۱۷

شکل ۳-۵۸- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان لرستان بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۲۰

- شکل ۳-۵۹- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان لرستان بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۲۰
- شکل ۳-۶۰- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان مازندران بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۲۳
- شکل ۳-۶۱- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان مازندران بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۲۳
- شکل ۳-۶۲- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان مرکزی بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۲۶
- شکل ۳-۶۳- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان مرکزی بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۲۶
- شکل ۳-۶۴- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان هرمزگان بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۲۹
- شکل ۳-۶۵- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان هرمزگان بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۲۹
- شکل ۳-۶۶- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان همدان بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۳۲
- شکل ۳-۶۷- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان همدان بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۳۲
- شکل ۳-۶۸- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان یزد بر حسب جهت مهاجرت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۳۵
- شکل ۳-۶۹- توزیع نسبی مهاجران واردشده به استان یزد بر حسب تقسیمات کشوری طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۳۵
- شکل ۴-۱- نرخ مهاجرت به تفکیک گروه‌های سنی و جنس ۱۴۰
- شکل ۴-۲- هرم سنی جمعیت و مهاجران کل کشور ۱۴۰
- شکل ۴-۳- هرم سنی جمعیت غیرمهاجر کل کشور ۱۴۱
- شکل ۴-۴- هرم سنی جمعیت مهاجران کل کشور ۱۴۱
- شکل ۴-۵- هرم سنی مهاجران شهری کشور ۱۴۲

- شکل ۴-۶- هرم سنی مهاجران روستایی کشور ۱۴۲
- شکل ۴-۷- توزیع نسبی مهاجران واردشده مرد بر حسب علت مهاجرت ۱۴۵
- شکل ۴-۸- توزیع نسبی مهاجران واردشده زن بر حسب علت مهاجرت ۱۴۵
- شکل ۴-۹- توزیع نسبی مهاجران واردشده کشور بر حسب مدت اقامت طی دوره ۱۳۸۵ - ۱۳۹۰ ۱۵۲
- شکل ۴-۱۰- توزیع نسبی جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر مهاجر و غیرمهاجر بر حسب وضع زناشویی- مردان ۱۵۴
- شکل ۴-۱۱- توزیع نسبی جمعیت ۱۰ ساله و بیش‌تر مهاجر و غیرمهاجر بر حسب وضع زناشویی- زنان ۱۵۵
- شکل ۴-۱۲- توزیع نسبی جمعیت ۶ ساله و بیش‌تر مهاجر و غیرمهاجر بر حسب وضع سواد ۱۵۶
- شکل ۴-۱۳- توزیع نسبی جمعیت ۶ ساله و بیش‌تر مهاجر و غیرمهاجر بر حسب سطح تحصیلات ۱۵۶
- شکل ۴-۱۴- توزیع نسبی جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیش‌تر مهاجر و غیرمهاجر ۱۵۸
- شکل ۴-۱۵- توزیع نسبی جمعیت غیرفعال ۱۰ ساله و بیش‌تر مهاجر و غیرمهاجر ۱۵۸
- شکل ۴-۱۶- توزیع نسبی نوع خانوار مهاجران و غیرمهاجران ۱۶۳
- شکل ۴-۱۷- هرم سنی مهاجران واردشده از خارج از کشور- کل ۱۶۷
- شکل ۴-۱۸- هرم سنی مهاجران واردشده از خارج از کشور- شهری ۱۶۷
- شکل ۴-۱۹- هرم سنی مهاجران واردشده از خارج از کشور- روستایی ۱۶۸

فصل ۱

کلیات

۱-۱- مقدمه

مهاجرت از جمله عوامل مؤثر بر تغییرات و تحولات جمعیتی و از مهمترین عوامل خارجی تغییر تعداد و ساختار جمعیت است. پدیده مهاجرت موضوع جدیدی نبوده بلکه از زمان حضور انسان بر کره زمین مطرح بوده است. این موضوع سابقه‌ای کهن در تاریخ زندگی بشر دارد. انسان‌های مستقر در یک مکان جغرافیایی خاص بعد از کسب آگاهی و شناخت نسبی نسبت به نیازهای خود همواره بر آن بوده‌اند که در جهت رفع آن‌ها بر آیند. یکی از بهترین شیوه‌های دستیابی به خواسته‌های بشر در طول تاریخ، مهاجرت افراد از محل سکونت خود به مکان‌های دیگر بوده است.

از اوایل قرن نوزدهم، مهاجرت و به‌خصوص مهاجرت از روستا به شهر به‌عنوان یک پدیده‌ی اجتماعی مهم نمایان شد و لذا به‌طرز جدیدی مورد توجه صاحب‌نظران و اندیشمندان قرار گرفت. بروز تغییرات سریع در جامعه شهری، جاذبه شهرها، رفاه‌طلبی و افزون‌خواهی انسان عصر جدید سبب پیدایش نوع جدیدی از مهاجرت شد و به دنبال آن اصطلاح ترک روستا و روستاگریزی در سه دهه اول قرن بیستم رایج گردید. البته مهاجرت و جابه‌جایی انسان‌ها در جوامع پیشرفته و صنعتی با کشورهای در حال توسعه تمایز آشکاری دارد و چون علت و ماهیت این مهاجرت‌ها متفاوت بوده است، در نتیجه پیامدها و تأثیرات متفاوتی را بر جای گذاشته است. مهاجرت در معنای مورد نظر در ایران نیز بعد از اصلاحات ارضی دهه ۱۳۴۰ آغاز شده و تأثیرات آن نیز تشدید شده است (جمشیدی‌ها و علی بابایی، ۱۳۸۱: ۷۲).

نظریات قرن نوزدهم در مورد مهاجرت، به توسعه و پیشرفت مربوط می‌شود، مخصوصاً در ملیت‌ها و کشورهای با معیارهای مشخص شهروندی، پاسپورت و کنترل دائم و مستمر مرزها و حدود و قانون ملیت وجود داشته است. شهروندی و تابعیت یک کشور- ملیت به یک نفر خارجی و بیگانه حق اقامت در آن کشور و منطقه می‌دهد، ولی اقامت به‌خاطر مهاجرت منوط به شرایطی است که توسط قانون مهاجرت تعیین

می‌شود. مهاجرت بدون تأیید رسمی می‌تواند طبق این قوانین یک خلاف تلقی شود و حتی اگر آن به‌عنوان خلاف تعریف نشود، دولت‌ها معمولاً برای مهاجرت غیر قانونی بازداشت و حبس تعیین می‌کنند.

کشورهای مهاجرپذیر از نیروی کار مهاجران نفع می‌برند. بسیاری از کشورهای صنعتی برای گردش اقتصاد خود به نیروی کار ارزان مهاجران نیاز دارند. مهاجران به‌ویژه در بخش‌های کشاورزی، ساختمان، رستوران‌داری و هتل‌داری، مراقبت از سالمندان، نظافت و خدمتکاری منازل مشغول به کار هستند. حتی در درون اتحادیه اروپا نیز انجام کار، محدودیت‌های اقامتی برای بعضی از کشورها دارد و این امر رسماً به مهاجرت و کار غیرقانونی دامن می‌زند. در واقع در بحث‌های مربوط به مهاجرت غالباً چنین جلوه داده می‌شود که مهاجران خود را به زور به جوامع مرفه‌تر تحمیل می‌کنند. در این میان نه تنها به علل مهاجرت، که ریشه بسیاری از آنان مناسبات اقتصادی جهانی است، اشاره نمی‌شود، بلکه در مورد منافع سرشاری که از راه مهاجرت قانونی و غیرقانونی نصیب سوداگران می‌گردد نیز سکوت می‌شود.^۱

۱-۲- طرح مسئله

مهاجرت به‌عنوان یک پدیده جمعیتی، متأثر از عوامل گوناگون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و تأثیرگذار در ابعاد مختلف جمعیت یک منطقه است. فرایند مهاجرت نیز امری پیچیده است که نه تنها حجم و رشد جمعیت یک جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بلکه تغییرات قابل ملاحظه‌ای در ساخت و توزیع جمعیت ایجاد می‌کند.

مهاجرت پدیده‌ای است که همواره در میان انسان‌ها وجود داشته است ولی جریان‌ات مهاجرتی از دوران بعد از انقلاب صنعتی بوده که توجه‌ها را به سوی خود جلب کرد. این پدیده تا چند دهه اخیر پدیده‌ای مطلوب تلقی می‌شد، چرا که اقتصاددانان مهاجرت‌های وسیع روستاییان و ساکنان شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ را راه‌حل مناسبی برای نیروی کار اضافی و همچنین جوابگوی نیروی کار مورد نیاز صنایع شهری می‌دانستند ولی امروزه آن را یکی از عوامل اصلی بیکاری به حساب می‌آورند (تودارو، ۱۳۶۷: ۶)

مهاجرت حاصل مجموعه پیچیده‌ای از عوامل اجتماعی، روانشناختی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است. فرایند مهاجرت امری پیچیده است که با زبان، فرهنگ و شرایط اقتصادی- اجتماعی ارتباط دارد. به عبارت دیگر مهاجرت را می‌توان یک نوع تطبیق و سازگاری اجتماعی در پاسخ به نیازهای اقتصادی، اجتماعی و نیازهای فرهنگی محسوب کرد (تودارو، ۱۳۶۷: ۶).

طبق نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵، بیش‌ترین مهاجران زن و مرد در گروه‌های سنی ۲۰ - ۲۴ و ۲۵ - ۲۹ ساله بوده است. همچنین نسبت جنسی در سرشماری یادشده ۱۰۴ و نسبت جنسی مهاجران ۱۲۵ درصد گزارش شده است، در تمامی گروه‌های سنی مهاجران، سهم مردان بیش‌تر از زنان است.

۱. دانشنامه آزاد ویکی‌پدیا از سایت <http://en.wikipedia.org/w/index.php>

حدود ۳۸ درصد جمعیت مهاجران در دو گروه سنی ۲۰ - ۲۴ ساله و ۲۵ - ۲۹ ساله قرار دارند و پس از آن گروه‌های سنی ۱۵ - ۱۹ ساله و ۳۰ - ۳۴ ساله با ۲۲/۵ درصد قرار دارند. (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵). بنابراین مهاجرت جوان‌گزين بوده است، مهاجرت جوانان موجب کاهش نیروی جوان، افزایش نسبت سالخوردگی و در نتیجه افزایش نسبت وابستگی در مبدأ و در مقصد نیز باعث تغییر ترکیب جنسی جمعیت جوان و تغییر الگوی فعالیت و اشتغال آنان می‌گردد.

رشد جمعیت در ایران با توزیع نامتوازن جمعیت در سطح ملی همراه بوده است، در سرشماری گذشته (۱۳۸۵ - ۱۳۹۰)، مجموعاً ۱۲۱۴۸۱۴۸ نفر وارد کشور شده یا در داخل کشور جابه‌جا شده‌اند که از این تعداد، ۸۹۹۹۷۰۹ نفر (۷۴/۱ درصد) به نقاط شهری و ۳۱۴۸۴۳۹ نفر (۲۵/۹) به نقاط روستایی وارد شده‌اند. همچنین از مجموع کل مهاجرت‌ها، حدود $\frac{1}{3}$ (۳۰/۱۳ درصد) به مقصد استان تهران انجام شده است. استان‌های خراسان رضوی، اصفهان، گیلان و مازندران به ترتیب پس از استان تهران قرار می‌گیرند (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵).

آمارهای فوق نشان می‌دهد که درصد زیادی از مهاجرت‌ها به مناطق شهری انجام می‌شود. پایین بودن سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی در مناطق روستایی موجب دفع و رانش جمعیت از این مناطق و جذب و کشش جمعیت به مناطق شهری شده است. مهاجرت‌ها یکی از عوامل برانگیزاننده رشد جمعیت شهری بوده و مهاجران اغلب به قصد استقرار در نقاط شهری به‌ویژه در شهرهای بزرگ به این اقدام دست می‌زنند. تأثیر مهاجرت‌ها بر رشد جمعیت شهری در کشورهای عقب‌مانده به مراتب بیش از کشورهای توسعه یافته است. میزان رشد جمعیت شهری بر اثر مهاجرت در اغلب کشورهای منطقه آسیا و اقیانوسیه بر میزان رشد طبیعی آن‌ها فزونی گرفته و در آینده نیز همچنان ادامه خواهد یافت. مهاجرت در بسیاری از موارد به سوی شهرهای بزرگ جریان می‌یابد این امر بر افزایش سریع جمعیت آن شهرها و در مواردی به تمرکز بیش از حد جمعیت شهری در یک یا دو شهر بزرگ کشور منجر می‌شود. گرچه این موضوع رویداد عامی نبوده و همه کشورها با آن مواجه نیستند. اینکه در تعدادی از کشورها سهم عمده‌ای از جمعیت شهری تنها در یک شهر بزرگ جمع شود، مسائل خاصی را از نظر اسکان جمعیت و ویژگی‌های کالبدی پیش می‌آورد که نمی‌توان آن‌ها را نادیده گرفت. در این صورت دو نوع مناطق پرجمعیت و کم‌جمعیت به وجود می‌آید که سرمایه‌گذاری برای هر دو نمونه با مشکل مواجه می‌شود. به طوری که در مناطق روستایی با مسئله خالی از سکنه شدن و غیراقتصادی بودن سرمایه‌گذاری و در مناطق شهری با تراکم جمعیت و کم بودن بودجه برای برآورده نمودن خدمات جلوه پیدا می‌کند.

مطالعه علت مهاجرت در آخرین سرشماری نشان می‌دهد که بعد از پیروی از خانوار، دستیابی به مسکن مناسب و جستجوی کار برای مردان مهمترین علت‌های مهاجرت محسوب می‌شوند و چون اکثریت مردان سرپرست خانوار هستند، خانوار نیز به تبعیت از آنان اقدام به مهاجرت می‌کنند. بنابراین همین مسئله باعث دامن زدن به مشکل مسکن و اشتغال و تشدید نیازهای این دو بخش در مقصد خواهد شد.

۳-۱- اهمیت و ضرورت

مهاجرت یکی از چهار عامل اصلی تغییر و تحول جمعیت است و بعد از باروری و مرگ و میر از اهمیت بالایی برخوردار است. باروری اثر افزایشی، و مرگ و میر اثر کاهش‌ی بر جمعیت دارد در حالیکه مهاجرت هر دو اثر را با هم دارد. مهاجرت به دلیل ماهیت خود می‌تواند علاوه بر تغییرات دراز مدت و طولانی، آثار کوتاه مدتی را نیز در تعداد و ساختار جمعیت ایجاد نماید و تعادل یا عدم تعادل‌هایی را در جامعه ایجاد نماید. مهاجرت در واقع نوعی جابه‌جایی است که به دلایل و با اهداف متفاوت در دو سطح داخلی و بین‌المللی انجام می‌گیرد.

مهاجرت، به‌عنوان یک واقعه تأثیرگذار بر رشد و تغییر جمعیت و نه فقط به خاطر ابعاد فضایی و زمانی که بر آن تأثیر می‌گذارد، مورد توجه قرار می‌گیرد. همچنین مهاجرت انعکاس تغییراتی است که در تار و پود جامعه‌ای که مردم بدان تعلق دارند اتفاق می‌افتد از این رو میشل (۱۹۸۵) اظهار می‌دارد: «مهاجرت باید نه فقط به‌عنوان یک پدیده (واقعه یا موقعیتی که درخور مطالعه علمی است) بلکه به‌عنوان یک فرایند (واقعه‌ای که در بستر و موقعیتی که مردم در آن زندگی می‌کنند، اتفاق می‌افتد) توصیف شود.» (لوکاس و میر، ۱۳۸۱: ۱۴۷)

مهاجرت پدیده خاصی است که به اشکال مختلفی، جنس و گروه‌های سنی، پیروان مذاهب، فعالان سیاسی، اقلیت‌های قومی، دارندگان تخصص، ثروت و مهارت را تحت تأثیر قرار می‌دهد و در مواردی نیز به شکل عام و همگانی ظاهر می‌شود و به همین دلیل آثار و پیامدهای متعدد و گوناگونی را بر جای می‌گذارد (زنجانی، ۱۳۸۰: ۱)

حرکت‌های مکانی جمعیت با پیشرفت‌های تکنولوژی و توسعه اقتصادی جوامع نسبت به گذشته افزایش یافته است، وسایل مکانیزه حمل و نقل در جابه‌جایی انسان‌ها نقش چشم‌گیری داشته است (کلارک، ۱۳۸۴: ۱۷۳)

مهاجرت یک پدیده اقتصادی - اجتماعی است که نتیجه مجموعه پیچیده‌ای از عوامل اجتماعی، روان‌شناختی، اقتصادی و سیاسی است. فرایند مهاجرت امری پیچیده است که نه تنها حجم و رشد جمعیت یک جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بلکه تغییرات قابل ملاحظه‌ای را در ساخت و توزیع جمعیت ایجاد می‌کند. مهاجرت از دیرباز به‌عنوان یک عامل مؤثر بر حجم نیروی کار، توزیع نیروی کار بر حسب مهارت، آموزش، تخصص و اشتغال، فرصت‌های شغلی، پس‌انداز، سرمایه‌گذاری و تولید بوده است. مهاجرت همچنین عاملی است که پیامدهای اجتماعی و روان‌شناختی بر مبدأ و مقصد مهاجرت داشته است. مهاجرت همواره یک جزء مهم شهرنشینی، توسعه اقتصادی، تغییرات اجتماعی و سازمان سیاسی بوده است. که با تغییر پایگاه، شغل و موقعیت مکانی فرد نیز مرتبط است.

۴-۱ - اهداف تفصیلی طرح

اهداف تفصیلی این پژوهش را می‌توان به صورت زیر برشمرد:

- ۱- بررسی جریان‌های مهاجرت، مهاجرت‌های درون استانی و بین استانی و مهاجرت‌های روستا-شهر، شهر-شهر، روستا-روستا و شهر-روستا
- ۲- بررسی تعداد مهاجران (مهاجران واردشده، خارج شده و خالص مهاجرتی)، دلایل مهاجرت، و شناسایی استان محل اقامت قبلی مهاجران به تفکیک استان
- ۳- بررسی وضعیت مهاجران واردشده از خارج از کشور طی ۵ سال گذشته
- ۴- بررسی ویژگی‌های مهاجران به تفکیک سن، جنس، وضع سواد و تحصیلات، وضع فعالیت، وضع زناشویی و نوع خانوار و مقایسه آن با غیرمهاجران

۵-۱ - فرضیه‌ها

- ۱- به نظر می‌رسد استان تهران بیش‌ترین میزان خالص مهاجرت سالانه را داراست.
- ۲- به نظر می‌رسد بیش‌ترین مهاجران واردشده به استان تهران از استان آذربایجان شرقی بوده است.
- ۳- بین سطح تحصیلات جمعیت مهاجر نسبت به جمعیت غیرمهاجر تفاوت وجود دارد.
- ۴- میزان بیکاری در جمعیت مهاجر نسبت به جمعیت غیرمهاجر پایین‌تر است.
- ۵- نسبت هرگز ازدواج نکرده‌ها در بین مردان مهاجر بیش‌تر از مردان غیرمهاجر است.

۶-۱ - روش تحقیق

روش مورد استفاده در این تحقیق، اسنادی و تحلیل ثانویه نتایج آماری سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰ کل کشور و استان‌ها است. در این تحقیق به منظور بررسی ویژگی‌های مهاجران و مقایسه آن با غیرمهاجران دو جامعه آماری مجزا از فایل داده‌های سرشماری ۱۳۹۰ به شرح ذیل استخراج شده است.

مهاجران: تمام افراد حاضر و غایب موقت خانوارهای معمولی ساکن، مؤسسه‌ای و گروهی که در ستون ۱۱ پرسشنامه دارای گزینه بلی هستند

غیرمهاجران: تمام افراد حاضر و غایب موقت خانوارهای معمولی ساکن، مؤسسه‌ای و گروهی که در ستون ۱۱ پرسشنامه دارای گزینه خیر هستند.

بعد از استخراج داده‌ها، سازگاری بیرونی (با سایر منابع) و درونی (کنترل سطر و ستون) آن تأیید و سپس تحلیل و ارزیابی داده‌ها در نرم‌افزار Excel انجام شده است.